

УДК 334.716:330.142.26

Кучеренко О.В.*аспірант кафедри економіки, організації та обліку
в агропромисловому комплексі
Одеського національного економічного університету*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ ОЛІЙНОЖИРОВОЇ ГАЛУЗІ ОДЕСЬКОГО РЕГІОНУ

Стаття присвячена аналізу ефективності використання оборотних активів підприємствами олійножирової галузі Одеського регіону. Виявлено негативні тенденції у превалюванні розміщення оборотного капіталу у сферу обігу. Встановлено залежність зниження ефективності діяльності при збільшенні довгострокових зобов'язань у структурі капіталу.

Ключові слова: олійножирова галузь, оборотні активи, фонди обігу, фонди виробництва, рентабельність операційної діяльності, Одеський регіон.

Кучеренко Е.В. ОЦЕНКА ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМИ АКТИВАМИ ПРЕДПРИЯТИЙ МАСЛОЖИРОВОЙ ОТРАСЛИ ОДЕССКОГО РЕГИОНА

Статья посвящена анализу эффективности использования оборотных активов предприятиями масложировой отрасли Одесского региона. Выявлены негативные тенденции в превалировании размещения оборотного капитала в сферу обращения. Установлена зависимость снижения эффективности деятельности при увеличении долгосрочных обязательств в структуре капитала.

Ключевые слова: масложировая отрасль, оборотные активы, фонды обращения, фонды производства, рентабельность операционной деятельности, Одесский регион.

Kutcherenko E.V. ESTIMATION OF EFFICIENCY IN MANAGEMENT OF CIRCULATING ASSETS ON THE ENTERPRISES OF OILSEED INDUSTRY IN ODESSA REGION

This article is dedicated to the analysis of implementation efficiency of Odessa region oilseed enterprises' current assets. Negative tendencies of current assets allocation to the distribution chain are identified. The dependency of efficiency from capital structure is established.

Keywords: assets, circulating assets, funds of turnover, funds production, profitability of operating activity.

Постановка проблеми. Фінансово-економічна криза перетворилася у світовому масштабі на кризу моделі. Тому ми згодні з думкою Я.А. Жаліло, що формування нової моделі економічного розвитку може бути успішним, якщо держава не буде моделювати як втілення ідеального, відірваного від об'єктивних реалій бажаного образу, а скеровує процеси формування моделі під впливом об'єктивних закономірностей глобального та національного розвитку, з огляду на потребу підтримки конструктивних процесів, що сприяють досягненню визначених цілей та орієнтирів, максимального послаблення ризиків і загроз розвитку [1].

Перебудова національної моделі розвитку повинна спиратися на визначення цільових орієнтирів та пріоритетів, що передбачає зміни інструментів і практик державної політики, інституційного середовища розвитку. Проведення економічних реформ в Україні повинно бути пов'язано з вирішенням проблеми удосконалення системи управління промисловим і регіональним розвитком. Організація управління в умовах формування ефективно функціонуючої ринкової економіки вимагає переходу до стабільних, врегульованих взаємовідносин між державою, регіонами та суб'єктами господарювання.

У теперішній час промислові підприємства функціонують в умовах гострої нестачі власних оборотних коштів і оборотного капіталу в цілому. Тому розвиток харчової промисловості, як і всієї промисловості України, гальмується через відсутність гнучкого механізму управління оборотним капіталом і його неефективного використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розв'язанню проблеми розвитку підприємств харчової промисловості присвятили свої роботи як вітчизняні, так і зарубіжні науковці: О.М. Алімова, В.І. Бойко, П.П. Борщевський, П.І. Гайдучкий, В.Д. Гончарова, Б.М. Данилишин, М.І. Долішній,

С.І. Дорогунцова, Ю.П. Лебединський, В.М. Пилявець, О.В. Манойленко, Т.А. Жадан та інші дослідники [2; 3]. У роботах зазначених авторів розглянуті різні механізми підвищення ефективності діяльності підприємств харчової промисловості. Але проблема настільки багатовекторна, що невирішеними залишаються питання щодо формування оборотного капіталу та його впливу на показники рентабельності у такій галузі, як олійножирова промисловість.

Вітчизняні умови переходу до ринку не дозволяють безпосередньо застосовувати зарубіжний досвід і постійно удосконалювати методичні основи господарської практики. Тому необхідно розробити комплексний науковий підхід до формування механізму управління оборотним капіталом та оборотними активами виробництв харчової галузі (а в її складі – олійножирової промисловості) у сучасних умовах господарювання на основі вивчення тенденцій розвитку.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження ефективності використання оборотних активів великих підприємств олійножирової галузі. Основні завдання дослідження: провести аналіз ефективності використання оборотних активів великих підприємств олійножирової галузі Одеського регіону; виявити існуючі тенденції у формуванні їх складу та структури, джерел фінансування; розглянути вплив структури капіталу та структури оборотних активів на показники рентабельності операційної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з того, що саме великі підприємства олійножирової галузі формують основні результативні показники діяльності, нами було проведено аналіз звітності 2009–2011 років діяльності п'ятих великих підприємств Одеської області, вид діяльності яких – виробництво олії та тваринних жирів. Назви підприємств були закодовані відповідно до законодавства України.

Аналітичне спостереження за даними таблиці 1 дозволяє зробити висновок, що у 2011 році чистий збиток по галузі у сумі 256,2 млн грн був сформований за рахунок результатів діяльності підприємств № 1, № 3, № 4.

Загальна сума збитку в цих підприємствах становить 260,8 млн грн. Таким чином, саме підприємства № 1, № 3, № 4 своєю діяльністю здійснюють самий значний вплив на розвиток олійножирової галузі Одеського регіону.

Аналіз основних показників діяльності великих підприємств масложирової галузі Одеської об-

ласті (табл. 2) показує, що виручка від реалізації на підприємствах № 1, № 2, № 4, № 5 перевищує 100 млн грн і тільки на підприємстві № 3 вона становить 62,7 млн грн. Тобто за новими законодавчими вимогами щодо обсягів реалізації підприємства № 1, № 2, № 3, № 4, № 5 з 01.01.2012 року відносяться до великих підприємств, а за старими умовами підприємство № 3 відносилось до середніх.

Фінансові результати діяльності показали, що чистий прибуток отримали підприємства № 2 та № 5.

Усі інші підприємства мають збитки за результатами діяльності у 2011 році. Також слід звернути ува-

Таблиця 1

Чистий прибуток (збиток) підприємств олійножирової промисловості Одеської області у 2011 році

Підприємства олійножирової галузі Одеського регіону	Чистий прибуток (+) (збиток (-), тис. грн)	У тому числі:	
		Чистий прибуток (+), тис. грн	Чистий збиток (-), тис. грн
1. Всього за підприємствами по виробництву олії та тваринних жирів Одеської області	- 256 153,8	+21 466,4	- 277 620,2
2. У тому числі:			
Підприємство № 1	- 42 554,0		- 42 554,0
Підприємство № 2	+12 857,0	+12 857,0	
Підприємство № 3	-178 932,0	-	- 178 932,0
Підприємство № 4	- 53 553,0	-	- 53 553,0
Підприємство № 5	+1 408,0	+1 408,0	-
3. Всього за підприємствами № 1, № 2, № 3, № 4, № 5	- 260 774,0	+14265,0	- 275 039,0

Таблиця побудована автором на основі фінансової звітності підприємств [4]

Таблиця 2

Аналіз основних показників діяльності великих підприємств олійножирової галузі Одеського регіону у 2011 році

Показники	Одиниця виміру	Підприємство № 1	Підприємство № 2	Підприємство № 3	Підприємство № 4	Підприємство № 5
1. Виручка від реалізації	тис. грн	121 621	112 981	62 679	2 127 044	387 183
2. Податок на додану вартість	тис. грн	19 753	14 156	10 446	246 970	56 038
3. Інші вирахування з доходу	тис. грн	2233	-	-	14099	5200
4. Чистий дохід	тис. грн	99 655	98 825	52 233	1 865 975	325 945
5. Собівартість реалізованої продукції	тис. грн	115 763	91 476	91 724	1 830 018	287 362
6. Валовий прибуток (+), збиток (-)	тис. грн	-16 108	+ 73 49	- 39 491	+35 957	+38583
7. Прибуток (+), збиток (-) від операційної діяльності	тис. грн	- 46005	- 2970	- 101294	- 41665	+13931
8. Прибуток (збиток) до оподаткування	тис. грн	- 87847	- 5046	- 323494	- 51322	+1408
9. Дохід від податку на прибуток	тис. грн	45793	17903	144562	-	-
10. Податок на прибуток	тис. грн	-	-	-	2325	-
11. Чистий прибуток (збиток)	тис. грн	- 42 554	+12 857	- 178 932	- 53 553	+1 408
12. Рентабельність (+), (збитковість (-) реалізації (ряд. 8 / ряд. 4)	%	- 88,2	- 5,1	- 619,3	- 2,8	+ 0,43
13. Рентабельність (+), (збитковість (-) реалізації по чистому прибутку (ряд. 11/ ряд. 4)	%	- 42,7	+13,0	- 342,6	-2,9	+ 0,43
14. Всього капітал	тис. грн	801 299	141 853	1 927 178	1 296 579	258 653
15. Власний капітал	тис. грн	136 643	101 127	639 649	31 565	-19 863
16. Довгострокові зобов'язання	тис. грн	368 065	-	65 566	379 516	-
17. Поточні зобов'язання	тис. грн	296 591	40 726	1 221 963	885 498	278 507
18. Необоротні активи	тис. грн	506 975	130 689	1 561676	936 040	24 392
19. Основні засоби (залишкова вартість)	тис. грн	345 795	127 335	1 369 605	572 296	22 436
20. Оборотні активи	тис. грн	294 324	10 920	295 821	360 162	234 281
21. Власні оборотні кошти (ряд.15 – ряд.18)	тис. грн	- 370 332	- 29 562	- 922 027	- 904 475	- 44 255

Таблиця побудована автором на основі фінансової звітності підприємств [4]

гу на те, що від операційної діяльності та основної діяльності до оподаткування позитивний фінансовий результат отримало тільки підприємство № 5, усі інші мають збитки. Особливо привертає увагу те, що на підприємстві № 2 чистий прибуток формується за рахунок отриманого доходу з податку на прибуток, а результати операційної та основної діяльності збиткові.

Капітал усіх підприємств дуже значний і його розмір коливається у межах від 141,9 млн грн до 1 927,2 млн грн.

Оцінюючи структуру капіталу підприємств, можна стверджувати, що підприємства № 2 та № 5, які у структурі капіталу не мають довгострокових зобов'язань, отримали чистий прибуток, а всі інші – збитки. Також на всіх підприємствах має місце значна нестача власних оборотних коштів.

Усі підприємства є платниками податку на додану вартість та платниками податку на прибуток.

До групи, що аналізується, входять такі великі виробники Одеського регіону, як ПАТ «Одеський олійножировий комбінат», частка якого у виробництві олії соняшникової становила у 2011 році 2,9%, та ПАТ «АДМ Іллічівськ» з часткою 2,5% в загальних обсягах виробництва соняшникової олії по Україні, входять до складу асоціації «Укроліяпром» (рис. 1).

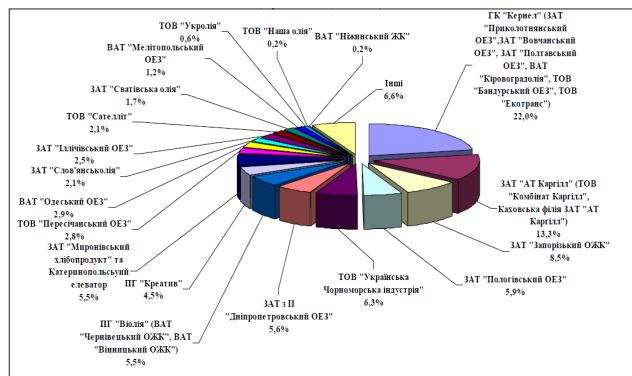

Рис. 1. Структура виробництва олії соняшникової в Україні за основними виробниками у 2010/2011 маркетинговому році [5]

Аналіз динаміки та структури оборотних активів великих підприємств олійножирової галузі Одеського регіону показав значні коливання суми оборотних активів впродовж періоду (рис. 2).

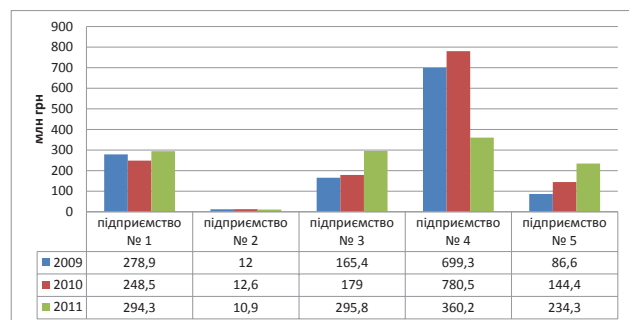

Рис. 2. Динаміка оборотних активів великих підприємств масложирової галузі Одеської області у 2009–2011 рр.

Рисунок побудований автором на основі фінансової звітності підприємств [4]

Впродовж періоду тенденція до збільшення суми оборотних активів простежується на підприємствах № 1, № 3 та № 5. На підприємстві № 3 збільшення

оборотних активів становить 179%, на підприємстві № 5 – 275%. Тобто оборотні активи на даних підприємствах збільшуються дуже значно. На підприємстві № 1 динаміка підвищення оборотних активів незначна і становить 105,8% за період 2009–2011 роки.

На підприємствах № 2 та № 4 сума оборотних активів знижується. Темпи зниження становлять 91,3% та 51,5% відповідно. Тобто на підприємстві № 4 сума оборотних активів упродовж 2009–2011 років знижується вдвічі.

Питома вага оборотних активів в активах підприємств суттєво коливається (рис. 3).

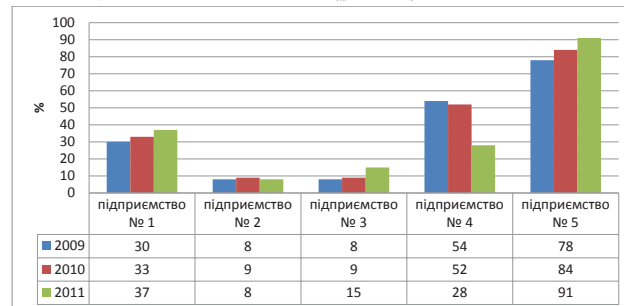

Рис. 3. Динаміка питомої ваги оборотних активів у загальній сумі активів великих підприємств масложирової галузі Одеської області

Рисунок побудований автором на основі фінансової звітності підприємств [4]

Найбільша питома вага оборотних активів в активах простежується за підприємствами № 5 від 78% до 90,6% та № 4 – від 53,6% до 27,8%. Найменша вага оборотних активів – на підприємствах № 2 та № 3 від 7,7% до 15,3% (рис. 3)

У структурі оборотних активів усіх досліджуваних підприємств дуже значна частина припадає на дебіторську заборгованість (рис. 4).

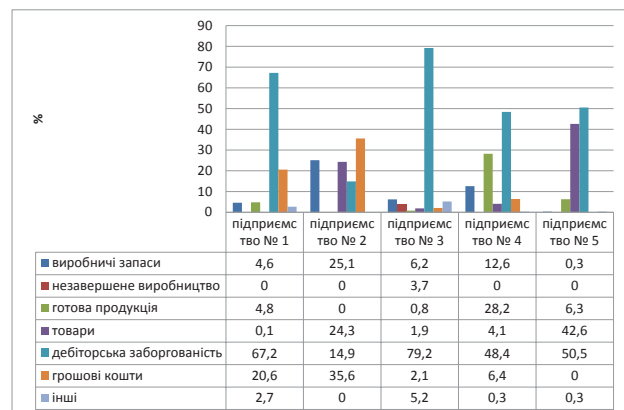

Рис. 4. Структура оборотних активів великих підприємств масложирової галузі Одеської області у 2011 році

Рисунок побудований автором на основі фінансової звітності підприємств [4]

На підприємствах № 1 та № 3 питома вага дебіторської заборгованості у структурі оборотних активів коливається у межах 67%-79%. Дещо нижче питома вага дебіторської заборгованості на підприємствах № 4 та № 5 від 45% до 64%. Також треба зазначити, що на даних підприємствах має місце тенденція до зниження питомої ваги дебіторської заборгованості, але все одно вона сягає майже 50%. На підприємстві № 2 питома вага дебіторської заборгованості упродовж періоду знизилася з 58% до 15%.

Таким чином, можна зробити висновок, що тільки підприємство № 5 має дуже значну питому вагу оборотних активів в структурі активів (до 90%), а інші – від 7,7% до 53%. Питома вага дебіторської заборгованості на всіх підприємствах, крім підприємства № 2, становить більше 50%, а на підприємстві № 2 вона знизилася до 15% впродовж періоду дослідження.

Отримані результати призводять до висновку щодо необхідності подальшого виявлення тенденцій у розміщенні оборотного капіталу великими підприємствами у сферу виробництва та сферу обігу (табл. 3).

Оцінка розміщення оборотного капіталу показує, що основна питома вага припадає на сферу обігу від 74,9% до 99,9%. У сферу виробництва розміщується

Таблиця 3

Аналіз структури розміщення оборотного капіталу великих підприємств № 1, № 2, № 3, № 4, № 5 олійножирової промисловості Одеської області (%)

Рік	Сфера виробництва	Сфера обігу	У тому числі:				
			Готова продукція	Товари	Дебіторська заборгованість та векселі отримані	Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	Інші
Підприємство № 1							
2009	2,9	97,1	1,5	–	69,1	24,8	1,7
2010	0,9	99,1	–	–	70,3	25,7	3,1
2011	4,6	95,4	4,8	0,1	67,2	20,6	2,7
Підприємство № 2							
2009	14,2	85,8	–	8,6	58,0	19,1	0,1
2010	15,5	84,5	1,0	42,8	18,5	22,2	–
2011	25,1	74,9	–	24,3	14,9	35,6	0,1
Підприємство № 3							
2009	29,2	70,8	0,2	–	60,2	–	10,4
2010	5,9	94,1	7,7	–	77,3	–	9,1
2011	10,8	89,2	0,8	1,9	79,2	2,1	5,2
Підприємство № 4							
2009	22,4	77,6	9,2	2,3	52,0	13,8	0,3
2010	21,4	78,6	13,8	0,3	53,3	11,0	0,2
2011	12,6	87,4	28,2	4,1	48,4	6,4	0,3
Підприємство № 5							
2009	0,1	99,9	14,8	15,0	63,9	–	6,2
2010	0,2	99,8	1,9	50,6	45,3	0,9	1,1
2011	0,3	99,7	6,3	42,6	50,5	–	0,3

Таблиця побудована автором на основі фінансової звітності підприємств [4]

Таблиця 4

Аналіз співвідношення структури капіталу, структури активів, оборотності оборотних активів та рентабельності реалізації на великих підприємствах масложирової галузі Одеської області

Рік	Коефіцієнт автономії	Сума власних оборотних коштів (власний капітал – необоротні активи)	Питома вага оборотних активів в активах, %	Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Рентабельність (збитковість) реалізації, % (за прибутком від операційної діяльності)	Рентабельність (збитковість) реалізації, % (за чистим прибутком)
Підприємство № 1						
2009	0,40	– 139361	30,5	0,63	+3,5	-35,2
2010	0,24	– 322720	33,1	0,43	-24,2	-182,5
2011	0,17	– 370322	36,7	0,34	-46,2	- 42,7
Підприємство № 2						
2009	0,61	– 46727	8,0	6,92	+9,0	+5,7
2010	0,60	– 45821	8,6	6,42	-1,09	-2,45
2011	0,71	– 29562	7,7	9,05	-3,01	+13,0
Підприємство № 3						
2009	0,51	– 581598	8,2	0,15	-30,0	-31,2
2010	0,67	– 733534	9,3	0,31	-1,32	-358,6
2011	0,33	– 922 027	15,3	0,18	-1,93	-342,6
Підприємство № 4						
2009	0,02	– 585426	53,6	1,98	-0,41	-15,7
2010	0,04	– 649793	52,2	21,0	+0,63	-1,11
2011	0,02	– 904 475	27,8	5,18	-2,23	-2,9
Підприємство № 5						
2009	-0,21	– 47822	78,1	2,55	+9,93	+2,81
2010	-0,12	– 44787	84,4	1,72	+8,20	+0,91
2011	-0,08	– 44 255	90,5	1,39	+4,27	+0,43

Таблиця побудована автором на основі фінансової звітності підприємств [4]

від 0,1% до 29,2% оборотного капіталу. У сфері обігу сама значна частка припадає на дебіторську заборгованість. Також слід зазначити, що у сферу виробництва найбільше вкладають кошти підприємства № 2, № 3, № 4 від 12% до 29%. Підприємства № 1 і № 5 у сферу виробництва вкладають від 0,1% до 4,6%.

Таким чином, оцінка розміщення оборотного капіталу показує превалювання його розміщення великими підприємствами у сферу обігу.

Проведений аналіз співвідношення структури капіталу, структури активів, оборотності оборотних активів та рентабельності реалізації на великих підприємствах масложирової галузі (табл. 4) не показав чіткої залежності рентабельності операційної діяльності від структури капіталу та оборотності оборотних активів.

Аналітичні розрахунки показують, що рентабельність операційної діяльності найвища у підприємства № 5, її значення коливається у межах 9,93%–4,27%, але власний капітал підприємства протягом усього періоду має від'ємне значення.

На підприємстві № 2 при зростанні власного капіталу від 60% до 71% спостерігається зниження рентабельності операційної діяльності з 9% до збитковості 3%.

Підприємства № 1 та № 3 значно знижують частку власного капіталу з 0,40 до 0,17, та від 0,51 до 0,33 відповідно, при цьому у підприємства № 1 показники рентабельності операційної діяльності знижуються з 3,5% до збитковості 46%, а на підприємства № 3 спостерігається зниження збитковості операційної діяльності з 30% до 1,3%.

Слід особливо наголосити, що серед аналізованих підприємств найбільша збитковість за чистим фінансовим результатом у підприємства № 3 (збитковість складає у 2011 році 342,6%).

Підприємство № 4 у структурі капіталу має тільки 2% власного капіталу і збитковість операційної діяльності знижується з 15,7% до 2,9%.

Усі підприємства мають дуже значну нестачу власних оборотних коштів, яка на підприємствах № 1, № 3, № 4 збільшується, а на підприємствах № 2 та № 5 дещо знижується.

Розглядаючи показники оборотності оборотних активів, необхідно зазначити, що вони знижуються на підприємствах № 1 та № 5. На підприємствах № 2, № 3, № 4 коефіцієнти оборотності зростають. Але при збитковій діяльності зростання оборотності призводить до зростання збитку.

З усіх розглянутих підприємств найбільш результативним за показниками рентабельності (9%, 8,2%, 4,27% відповідно) є підприємство № 5 з від'ємним значенням власного капіталу та тенденцією до зниження коефіцієнта оборотності оборотних активів з 2,55 до 1,39, у структурі активів якого 90% припадає на оборотні активи.

Таким чином, результати співставлення обраних показників не показують чіткої залежності рента-

бельності операційної діяльності від структури капіталу та оборотності оборотних активів. Тому вважаємо, що взаємозалежність даних показників доцільно розглядати за допомогою кореляційно-регресійного аналізу, що буде виконано нами у подальшому дослідженні.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене аналітичне спостереження дозволяє зробити висновки, що чисті збитки олійножирової галузі формують її великі підприємства, а саме підприємства № 1, № 3, № 4.

Усі великі підприємства є платниками податку на додану вартість і платниками податку на прибуток.

Капітал великих підприємств дуже значний і коливається у межах від 141,9 млн грн до 1 927,2 млн грн. Оцінюючи структуру капіталу, можна стверджувати, що підприємства, які в структурі капіталу не мають довгострокових зобов'язань, отримали чистий прибуток, а всі інші – збитки. Також на всіх підприємствах має місце суттєва нестача власних оборотних коштів.

Упродовж періоду простежується тенденція до збільшення суми оборотних активів. Питома вага оборотних активів в активах коливається від 15% до 90%.

У структурі оборотних активів усіх досліджуваних підприємств дуже значна частина припадає на дебіторську заборгованість. Її частка коливається у межах 50%–79%.

Оцінка розміщення оборотного капіталу показує, що основна питома вага припадає на сферу обігу від 74,9% до 99,9%. У сферу виробництва розміщується від 0,1% до 29,2% оборотного капіталу. В сфері обігу сама значна частка припадає на дебіторську заборгованість. Таким чином, оцінка розміщення оборотного капіталу великими підприємствами показала, що значна його частина припадає на сферу обігу.

Вважаємо, що проведене дослідження дозволить великим підприємствам олійножирової галузі врахувати недоліки та підвищити ефективність використання оборотних активів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жаліло Я.А. Формування моделі економічного розвитку України у післякризовому світі : аналіт. доповідь / Я.А. Жаліло, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.]. – К. : НІСД, 2014. – 116 с. – (Сер. «Економіка», вип. 14).
2. Пилявець В.М. Олійно-жировий комплекс України: стан та перспективи розвитку // Збірник наукових праць ВНАУ. Серія: Економічні науки. – 2011. – № 2(53). – Т. 3. – С. 88-92.
3. Манойленко О.В., Жадан Т.А. Місце та роль олійно-жирової галузі у національній економіці України // Проблеми економіки. – 2013. – № 1. – С. 49-56.
4. Звітність підприємств олійножирової галузі Одеського регіону за даними Головного управління статистики в Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.od.ukrstat.gov.ua/>.
5. Інтернет-сайт Асоціації «Укроліапром» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukroilprom.org.ua>.